

Dimensiuni multiculturale și simbolice în *Turangalîla-Symphonie* de Olivier Messiaen

Prof. univ. dr. Gabriel Bulancea
Facultatea de Arte

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
gbulancea@ugal.ro

Abstract

Through anamnesis and self-inquiry, the soul rediscovers its spiritual roots, its essential identity, and its primordial unity - composed of those dispersed sequences, like fragments in a mosaic. The exercise of self-regeneration unfolds within the broader framework of multiculturalism. Its risk lies in the potential loss of one's own spiritual essence, of that which defines us as an identity-bearing legacy; yet, at the same time, it enables renewed interrogations and deepened understandings of one's inner substance. This endeavor is by no means an easy one, as the tendency is to be seduced by the exoticism of new spiritual forms, by their novelty, frenzy, and atavistic allure. Nevertheless, these can be integrated into a whole in which they coexist through their specific modes of spiritual expression, without their individuality being erased. Turangalîla-Symphonie by Olivier Messiaen embodies this unified vision from a multicultural perspective, exploring the vast universe of spiritual manifestations on a level where the boundaries between them blur into a greater whole. The present essay does not propose a narrative in the traditional sense, but rather constructs a universe of states, symbols, and correspondences that invite contemplation. Multiculturalism here is not merely an aesthetic pretext, but becomes the expression of a spiritual quest aimed at integrating otherness within a horizon of unity. Messiaen offers a musical reflection on the fundamental themes of existence - love, death, time, and ecstasy - using a sonic language that transcends conventional forms and aspires to a communion with mystery. This essay proposes an analysis of the work from a symbolic and philosophical perspective, highlighting its structure, themes, and profound meanings that give the composition a rare evocative power within twentieth-century music.

Keywords: *multiculturalism, symbolism, symphonism, musical language, musical techniques, musical themes*

Europa este un continent a cărui cultură a traversat toate etapele devenirii: a cunoscut toate vârstele și momentele de strălucire în conturarea unei identități. Dar nu despre acestea vom vorbi. Ne vom referi la cultură înțelegând ca totalitate a manifestărilor spirituale, menită să răspundă înclinațiilor și căutărilor ființei umane prin capacitatea sa de autointerogare.

Cultura s-a manifestat dintotdeauna sub forma unor energii creatoare care s-au imprimat, într-o formă sau alta, în anumite structuri vizibile, pentru ca, odată cu trecerea timpului și a generațiilor, să rămână cumva arhivată într-un orizont de semnificare deschis tot mai multor tipuri de interpretare. Beneficiarii ei sunt cei care accesează direct acest fond de semnificații, conferindu-i o nouă viață prin actul (re)interpretării. Ei sunt oamenii fiecărei epoci, care succed diferitelor forme de manifestare ale culturii. Cultura poate să crească sau să decadă, să se rafineze sau să se degradeze, să atingă profunzimi abisale sau să se risipească în convenții neesențiale, să vindece sau să rănească, să hrănească spiritul sau instinctul. Generațiile actuale par a rezona mai curând cu a doua opțiune din aceste dihotomii filosofice, ceea ce alimentează fenomenul de îmbătrânire și degenerare a culturii.

Europenii își reneagă tot mai frecvent rădăcinile culturale și, mai grav, nu și le mai recunosc, comportându-se asemenea unor fii care și-au uitat ținutul de baștină. Cele două mari izvoare din care cultura occidentală s-a hrănit timp de milenii - tradiția greco-latină și cea creștină - se află într-un proces de secularizare mai ireversibil ca niciodată.

Omul occidental a devenit, în mare parte, a-metafizic; în el nu mai tresar neliniști fundamentale. El și-a construit visul unui paradis terestru, iluzoriu și hedonist, în care a regăsit o fericire amorțită și frugală. Cultura s-a civilizat în fiecare aspect al său, iar gradul sporit de civilizație a anihilat orice aspirație autentică spre cultură. Omul modern și-a rezolvat, în bună măsură, problemele legate de supraviețuire, în timp ce dimensiunea spirituală a devenind o componentă atrofiată, deseori incomodă, un adaos periferic încadrat la categoria „și altele”. Conștienți, într-o măsură mai mare sau mai mică, de această stare de fapt, unii au căutat revitalizarea culturii prin adoptarea unei perspective mai ample asupra acesteia. Printre conceptele intens vehiculate în ultimele decenii (ultimii 30-40 de ani) se numără cel al multiculturalității. Acesta a impregnat, mai ales, spațiul politic și social, desemnând coexistența, în cadrul aceluiași stat, a mai multor comunități culturale, fiecare păstrându-și propria identitate. Conceptul nu este nou, experiența istorică a multiculturalismului fiind îndelungată. Amintim, de pildă, comunitatea Castillia-La Mancha din Spania, cu centrul administrativ la Toledo, care a fost timp de secole un spațiu de conviețuire pentru mai multe etnii și religii. Multiculturalismul și-a găsit un teren fertil de aplicare în domeniul artei, unde corolarul libertății de creație a dus coexistența mai multor mentalități, surse de inspirație, simbolistici și matrici spirituale.

Pentru a ilustra o astfel de perspectivă artistică, ne oprim asupra unei singure lucrări a compozitorului francez Olivier Messiaen (1908-1992): *Turangalîla-Symphonie* (1948), în care multitudinea surselor de inspirație reflectă în mod evident o abordare multiculturală. Este multiculturală prin contrastul uimitor al elementelor care o compun, elemente preluate – mai mult sau mai puțin vizibil – din muzica indiană, indoneziană, africană, precolumbiană, Grecia Antică, jazz, dar și din tradiția occidentală medievală. Chiar și titlul simfoniei provine din limba sanscrită, cuvântul *turangalîla* însemnând *cântec* sau *imn al iubirii*. În fața fragmentării culturale contemporane și a disoluției reperelor spirituale tradiționale, arta devine una dintre puținele forme de discurs capabile să conserve, să transfigureze și să regenereze ceea ce este esențial în ființa umană. Muzica, mai ales, prin natura sa abstractă și universală, păstrează un potențial simbolic și afectiv care depășește granițele limbajului discursiv. În acest context, *Turangalîla-Symphonie* de Olivier Messiaen se relevă nu doar ca o creație muzicală inovatoare, ci ca o adevărată arhitectură a sensului, o liturghie sonoră în care dimensiunea estetică fuzionează cu cea metafizică.

Deși se situează la granița dintre genul simfoniei și cel al concertului, lucrarea nu este nici una, nici cealaltă, în sensul tradițional al termenilor. Cele zece părți care se succed amintesc, prin contrastul și caracterul lor dansant, de principiul suitei – deși lucrarea nu este nici suită. Dominantă este ideea programatică, dar nici aceasta nu se dezvoltă în maniera concepută de compatriotul său, Hector Berlioz. De aceea, lucrarea nu este nici simfonie programatică, nici poem simfonic. Este o lucrare pur instrumentală, ceea ce o apropie de sensul larg al genului simfonic. Cristalizarea unor structuri muzicale în interiorul părților sale constituie un element secundar, nu unul determinant pentru identificarea genului. Mai mult, orchestrația este una dintre cele mai complexe și exotice din întreg repertoriul modern, specific secolului al XX-lea. În acest mod, Messiaen se afirmă ca un inovator care deschide muzica spre posibilitatea de a vehicula sensuri profunde, ce transcend matricile culturale particulare. El subordonează atât genul, cât și forma muzicală unor semnificații general umane. Inspirat de legenda lui Tristan și Isolda, dar reținând din aceasta doar aspectele simbolice, nu pe cele narative, Messiaen gravitează, în această lucrare, așa cum el însuși mărturisea, în jurul unor teme recurente: iubirea, moartea, timpul și extazul. Acestea sunt recurente pentru că se regăsesc, sub forme variate, și în alte creații ale compozitorului. Ele sunt descrise mai detaliat de Messiaen în prefața partiturii *Turangalîla-Symphonie*, unde sunt prezentate ca motive muzicale sau tehnici de construcție sonoră, purtătoare de semnificații ce evocă un vast cântec de iubire, transformat într-o liturghie cu dimensiuni cosmice:

CELE PATRU TEME IDEATICE PRINCIPALE	LEITMOTIVE MUZICALE / TEHNICI MUZICALE	SEMNIFICAȚII ALE TEMELOR PRIN CORELAREA IDEATICULUI CU MUZICALUL
EXTAZUL	Tema statuilor	Exprimă sacrul prin măreție, solemnitate și imobilitate monumentală.
	Tema corală	Evocă sacralitatea prin solemnitatea scriiturii corale.
	Tema fiorului	Surprinde misterul, neliniștea și premoniția.
	Tema păsărilor	Reprezintă libertatea interioară și bucuria divină.
	Tema tăcerii	Redă sacralitatea contemplativă prin tăcere și pauze bruște.
	Tema florilor	Simbolizează fragilitatea, grația și puritatea, stabilind corespondențe cu toate temele principale.
IUBIREA	Tema iubirii	Describe iubirea umană de la dorință și senzualitate până la etapele de sublimare.
	Tema dansului de iubire	Exprimă pasiunea și extazul simțurilor prin corporalitatea dansului.
TIMPUL	Tema dezvoltării ciclice	Simbolizează ciclurile vieții și ale iubirii prin reveniri și transformări tematice.
MOARTEA	Tema acordului Turangalîla	Prin disonanțele sale, evocă fatalitatea, destinul implacabil și moartea fizică.

De asemenea, cele zece părți ale simfoniei:

- I. Introduction
- II. Chant d'amour 1
- III. Turangalîla 1
- IV. Chant d'amour 2
- V. Joie du sang des étoiles
- VI. Jardin du sommeil d'amour
- VII. Turangalîla 2
- VIII. Développement de l'amour
- IX. Turangalîla 3
- X. Finale

fac trimitere la anumite repere culturale. Bunăoară, tema statuilor din **introducere**, semnifică, după anumiți autori, templele indiene sau ziguratele mexicane. Atmosfera misterioasă induce ideea unui timp mitologic ce stă să se nască. Cântecul de dragoste din **partea secundă** este intens, pasional, profund uman, care preaslăvește iubirea sub forma ei erotică, dar, în același timp, manifestând tendințe de idealizare a acesteia. În **a treia parte** a simfoniei apar aluzii la tema din *Ritualul primăverii* a lui Stravinsky sau reminiscențe din muzica indoneziană prin prezența sonorităților de gamelan, cu ritmuri obsesive asemenea unei incantații tribale. **Partea a patra** rafinează și poetizează iubirea care devine mistică prin meditația eului liric asupra acesteia. **A cincea parte** a simfoniei este asemănată de Messiaen cu un dans extatic african, inspirat de povestea pasională de dragoste dintre Tristan și Isolda. Aluzii la muzica de jazz sau de musical conturează imaginea unei explozii de ritmuri și culori. Ea se aseamănă cu un delir simfonic ce unește prin caracterul unui dans, sacralitatea și erotismul gesturilor corporale. **A șasea mișcare** este una dintre cele mai lente, contrastând cu toate secțiunile simfoniei. Cvasiimobilă, cu un narativ ce se așează în oniric, mișcarea deapănă imaginea sublimată a paradisului, unul dintre arhetipurile care se regăsește într-o formă sau alta în toate culturile pământului. Timpul este abolit, iar acțiunea devine contemplație, tăcere și liniște divină. Cea de-a **șaptea mișcare** face referire la un anumit context cultural prin evocarea ororilor unei nuvele de Edgar Allan Poe. Ritmul devine dominant, brutal și dansant. În **a opta mișcare**, iubirea este receptată ca devenire, ca luptă și transfigurare. Ritmurile se încrucișează într-o desfășurare epică, culminând în momente de intensitate tragică și sublimă. **Penultima secțiune** trenează energia mișcării anterioare, pregătind apoteoza **finală**, în care sacrul și profanul fuzionează într-o iubire de dimensiuni cosmice. Persistă aici imaginea unei iubiri triumfătoare, în care se îmbină triadic: iubirea erotică (Goethe – eternul feminin), iubirea cosmică (Dante – astrele), și iubirea creștină (Pavel – iubirea care împlinește credința și speranța). Succesiunea celor 10 părți exprimă o construcție muzicală ce implică variație și reluări tematice, alternanțe de tempouri și texturi, culminând într-o arhitectură simbolică: 10 ca număr al plenitudinii – fizică (baza sistemului zecimal), etică (cele 10 porunci), și cosmologică (1 și 0 – unitatea divină și nimicul primordial).

Departate de a fi o lucrare concepută pentru succesul de public, *Turungalila-Symphonie* explorează teritorii expresive rareori atinse: senzualitate, misticism, extaz, moarte și transfigurare. Este o lucrare monumentală atât prin durată – (aproximativ 75-80 de minute), cât și prin masivitatea orchestrei.

Simbolistica sa atinge cele mai adânci aspirații ale ființei, impresionând prin caracterul său ritualic, în care muzica devine o formă de liturghie cosmică.

Într-o epocă în care unitatea spirituală a lumii pare iremediabil fragmentată, *Turangalîla-Symphonie* se înalță asemenea unui edificiu sonor ce refuză să se supună granițelor culturale, estetice sau metafizice. Messiaen nu compune doar o simfonie, ci evocă o viziune despre om ca ființă capabilă să confere iubirii sens, sunetul să-l transforme în sacrament, iar ritmul în rugăciune cosmică. Multiculturalismul din această lucrare nu este doar unul de surse sau de influențe, ci devine un multiculturalism interiorizat, sublimat în structuri care transcend alteritatea și își regăsesc convergența în universalitatea trăirii.

Fiecare temă muzicală, fiecare gest sonor, fiecare mișcare a simfoniei configurează o geografie a sensului, în care sacrul și profanul, moartea și extazul, erosul și timpul sunt chemate să coexiste, să se reflecte reciproc, să se topească într-o imagine totalizatoare a iubirii ca forță ordonatoare. Lucrarea nu este doar o epopee a simțurilor sau o frescă sonoră, ci un *cântec de iubire* de proporții mitice, în care ecoul culturilor lumii se metamorfozează într-o liturghie a ființei.

În această simfonie, muzica își revendică prerogativa de a reintegra omul în orizontul sacrului, nu prin dogmă, ci prin revelație sonoră; nu prin didactică, ci prin trăire și uimire. *Turangalîla* nu oferă răspunsuri, ci deschide spații de contemplație. Este o lucrare care, asemenea unei rugăciuni, nu se adresează doar rațiunii, ci și celui centru al ființei în care iubirea, moartea, timpul și extazul nu se exclud, ci se conțin.

Bibliografie

Griffiths, Paul – *Messiaen and the Music of Time*, Faber & Faber, 1985.

Hill, Peter & Simeone, Nigel – *Messiaen*, Yale University Press, 2005.

Messiaen, Olivier – *Technique de mon langage musical*, 1944.

Samuel, Claude – *Conversations with Olivier Messiaen*, Stuyvesant: Pendragon Press, 1994.

Shenton, Andrew – *Olivier Messiaen's System of Signs*, Ashgate, 2008.